

Povijesne crtice postavljene 2006.

Proslava i gosti na 700 godina sv. Franje

Doprinosi za zvona i ploča na pročelju

Iz ljetopisa samostana

Franjevci - središnje osobe crkvenog i svjetovnog života Tvrđe

Franjevci brinu i za bosanske katolike

Proslava Antunova u Tvrđi (2)

Nadgrobna ploča Mihailu Summi

Osječki mladomisnik, franjevac

Prva svečana pjevana misa u kapeli Malog Isusa

Svečani blagoslov za povratak

Posveta slike Nikole Tavelića u franjevačkoj crkvi

Postavljanje Gospinog kipa na glavni oltar

Proslava i gosti na 700 godina sv. Franje

Godina 1926. nedjelja, 3. listopada

Proslava sv. Franje Asiškog

Kako se i kod nas slavi proslava 700-godišnjice sv. Franje Asiškog i to od jučer pa do ponedjeljka, 4. ovog mjeseca, izišao je danas «Hrvatski List» tako reći posvećen ovom velikom svecu, čiji su nasljednici među Hrvatima – Franjevci – stajali uvijek uz bok svoga naroda iz koga su i nikli. Sve se potankosti – u koliko je to prostor dozvolio – o sv. Franji i Franjevcima – specijalno u Slavoniji – nalaze u svečanom prilogu i ilustracijama.

Odlični gosti na proslavi 700-godišnjice

Osim gospode biskupa, g. oblasnog velikog župana, g. gradonačelnika, brigadira g. Dimitrijevića, prisustvuju proslavi g. Teodor grof Pejačević iz Našica i g. vlastelin valpovački Rudolf grof Normann. Valpovačka kulturna društva zastupa izaslanstvo s g. Pintarićem.

Doprinosi za zvona i ploča na pročelju

Godina 1926. subota, 16. listopada.

Gradsko je poglavarstvo kao redarstvena oblast dozvolilo predstavniku ovdašnjeg franjevačkog samostana sabiranje doprinosa za nabavu zvona za franjevačku crkvu sv. Antuna. Mi toplo preporučamo našim sugrađanima, da naše rodoljubne franjevce pomognu u njihovom nastojanju da i crkva s. Antuna dobije zvona.

Tijekom mjeseca studenoga 1926. godine Hrvatski list je više puta donosio vijesti o prikupljanju doprinosa za zvona u franjevačkoj crkvi. Tako na primjer:

Godina 1926. nedjelja, 6. studenog

Doprinosi za zvona u franjevačkoj crkvi. Uprava franjevačkog samostana sa zahvalom potvrđuje primitak ovih novih doprinosa: (sve nabrojeno). Ukupno 1200 dinara. S prije iskazanim čini 11.214 dinara.

Slične vijesti nalaze se i tijekom 1927. godine:

Godina 1927. četvrtak, 3. studenog

Daljnji doprinos za zvona franjevačke crkve sv. Antuna u Tvrdi. Uprava franjevačkog samostana sa zahvalnošću potvrđuje primitak ovih daljnjih doprinosa u gornju svrhu: (nabrojani darovatelji i iznosi). Gospodin veliki župan osječke oblasti pod brojem 43.473 od 3. augusta 1927. produljio je dozvolu sabiranja milodara u gornju svrhu do konca ove godine, do kada imade uprava samostana da namiri sve topogledne račune. Uprava samostana se toplo preporuča u svojoj potrebi plemenitim srcima štovatelja sv. Antuna i franjevačkog reda kako u gradu Osijeku tako i u okolici.

U studenom 1927. godine, očito na poticaj neimenovanoga građanina, Hrvatski list donosi sadržaj kamene ploče na pročelju franjevačke crkve:

Godina 1927. petak, 4. studenog

Natpis na pročelju franjevačke crkve:

Primamo: Nedavno je netko prigovorio u «Hrv. listu» za što je kamenita ploča na pročelju franjevačke crkve tako visoko, da se ne može pročitati. Ploča zauzimalje vrlo lijepo mjesto i jest ures crkve. Natpis je ovaj: MDCCIX. Tempore imperii Josephi I. Primus Benedictus lapis. MDCCXXXII. Tempore imperii Caroli VI. consecrata. To hrv. znači: 1709. položen je ovaj crkvi temeljni kamen za vrijeme cara Josipa I. G. 1732. za cara Karla VI. je posvećena.

Iz ljetopisa samostana

24. studenoga 1751.

«Vikar Medardo Psorer dobio je od provincijala ovlaštenje za njemačkog propovjednika ovog osječkog samostana. On je i započeo svoju prvu propovijed u pola 8 prije podne na prvu nedjelju Došašća, budući da kroz 15 godina u rečenom samostanu nije bilo propovijedi na njemačkom jeziku. Nadalje, danas je poslano ovlaštenje Nepomuku Dönefloniju za svečanog njemačkog propovjednika u ovom osječkom samostanu.

U studenom 1757.

Ovoga su mjeseca solidno utvrđena dva trakta ovoga samostana (staroga samostana, op. prepisivača). Naime, susjedni je čak povezan s kućama na zapadnoj strani, a drugi s javnim putom prema jugu.

11. studenog 1762.

Po prvi puta su nove orgulje, sasvim gotove, zasvirale.

1. studenoga 1769.

Stjepan Agjić, vanjski vikar, danas je blagoslovio novu crkvu, u našoj administraciji u Dalju. Crkva je posvećena Sv. Josipu.

25. studenoga 1774.

Za vrijeme ručka je brat Petar Katančić izrecitirao s lakoćom 280 herojskih stihova koje je sam sastavio elegantnim stilom, a u čast Sv. Katarine.

Franjevci - središnje osobe crkvenog i svjetovnog života Tvrđe

Tvrđa je u 18. stoljeću najznačajniji dio Osijeka. Uz zgrade izgrađene za potrebe carske vojske, tu su župna crkva sv. Mihaela, arkanđela, crkva sv. Križa, samostani i građanske kuće u baroknom slogu. Uvedena je i ulična petrolejska rasvjeta, proveden javni vodovod i kanalizacija, a i prva pošta, fakultet i gimnazija nalazili su se u Tvrđi. Stoga su s pravom Slavonci i Osječani Tvrđu nazivali "Metropolis urbs" pa nije za čuditi da su u to doba franjevci središnje osobe crkvenog i svjetovnog života Tvrđe, tj. Osijeka. Nije bilo uglednika i značajnijih osoba tadašnjeg crkvenog i svjetovnog života koji nisu svratili u franjevački samostan. Tako je kroničar franjevačkog samostana zabilježio 27. travnja 1779. dolazak u Tvrđu o. Jakova Spatzierera, dekana franjevačke provincije sv. Ivana Kapistrana. Njemu je u počast u franjevačkom samostanu gvardijan o. Josip Pavišević priredio svečan objed na koji su pozvani i apostolski opunomoćenik Mihajlo Summa, ravnatelj pošte Leopold pl. Tallheim, glavni tvrđavski računovođa Kristijan pl. Schmidt, te dva „pravoslavca“ – nadzornik tadašnjih narodnih (pučkih) škola u Donjem gradu i M. Nenadović, upravitelj parohijalnog imanja u Dalju.

Franjevci brinu i za bosanske katolike

U 18. stoljeću iz Osmanskog Carstva u srednju Europu najbrže se stizalo preko Osijeka. Stoga je u grad uz Dravu 9. svibnja 1774. stigao Sulejman Bey, turski poslanik. Na svom putovanju iz Carigrada do Beča zadržao se tri dana u Osijeku. Budući da je Sulejman kod Zemuna stupio na tlo Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na putovanju kroz Srijem i Slavoniju imao je, po franjevačkom kroničaru, „pratnju jedne čete slavonskih husara sa časnikom Prodanovićem na čelu“. Stigavši u Osijek Sulejman Bey smjestio se u Donjem gradu u gostionici „K zlatnom orlu“. Sljedećeg je dana turski poslanik s obitelji posjetio Tvrđu. Tom prigodom je „ispaljeno njemu u počast 6 hitaca iz topova s bedema osječke Tvrđe“. Prilikom razgledavanja toga dijela grada Sulejman Bey susreo se u franjevačkom samostanu s gvardijanom o. Josipom Paviševićem, koji taj susret „upotrijebiše da zamoli turskog poslanika da bosanski paša pomogne bosanskim katolicima, koji su trpjeli velike progone od strane turske vlasti“. Tom je prigodom Sulejman „sebe preporučio u molitve i dobre želje“, te obećao da će pri povratku u Carigrad „katolike u Bosni posebno preporučiti bosanskom paši i kapetanima“. Posjetivši i oružarnu kod Vodenih vrata 12. svibnja 1774. Sulejman Bey je „uz pratnju njemačke konjice prešao Dravu i kroz Mađarsku nastavio put preko Budimpešte do Beča.

Proslava Antunova u Tvrđi (2)

Sv. Antun Padovanski slavi se u crkvi Sv. Križa u Tvrđi nešto manje od 300 godina. U proteklim stoljećima, kao i danas, 13. lipnja je godovno u crkvi sv. Antuna, kako od milja Osječani zovu tu baroknu franjevačku crkvu. Antunovo se svake godine proslavljalo na uobičajen način. Mise su po objavljenom rasporedu služene u 4.00, 5.00, 6.00, 7.00, 8.00, 9.00 i 10.00 sati. Propovijedi su bile na misama u 7.00 sati na hrvatskom jeziku, u 8.00 sati na njemačkom te u 10.00 sati ponovo na hrvatskom jeziku. Završna svečanost s blagoslovom bila je na misi u 18.00 sati. Poslije svake mise obavljen je blagoslov ljiljana. Toga lipanskog dana Tvrđa je bila cijelo dopodne puna pobožnog svijeta iz grada i okolice. Sve do sredine 20. stoljeća u Tvrđu je od ranog jutra dolazio „seljački svijet iz okolice, i to konjskim kolima, željeznicom ili pješice“. Kroničar franjevačkog ljetopisa zapisao je 13. lipnja 1937. „da je i ove, kao i svake godine u Tvrđu došlo mnogo pravoslavnih seljaka i seljakinja, koji također mnogo poštivaju ovog Božjeg ugodnika“. Te je godine „u franjevačkoj crkvi bilo i mnogo djevojaka jer je znana stvar da sv. Antun pribavlja prema narodnom vjerovanju i muževe“. Budući da je narod, od pamtivijeka, sv. Antunu pripisivao mnoga „dobra svojstva, npr. da mora naći izgublenu stvar onaj, koji se sjeti sv. Antuna“, u crkvu je tijekom cijeloga dana hodočastila velika masa vjernika noseći u rukama ljiljan, omiljen Antunov cvijet. Stoga je 13. lipnja ne samo franjevačka crkva nego i cijela Tvrđa bila u znaku ljiljana. U samoj crkvi palile su se svijeće i poklanjali voštani kipići (u obliku ruke, noge, kuće, različitih domaćih životinja i drugih predmeta). Hodočasnici su kipiće bacali u plamen brojnih svijeća koje su gorjele pokraj raspela izvan crkve ili ih bacali u škropionicu s blagoslovljenom vodom pri ulazu u crkvu. Sve su to pratili molitvom i željama za zdravljem ili zahvalama za ozdravljenje svoje noge, ruke, domaćih životinja ili za svečev zagovor i pomoć u svagdanjem radu i gospodarstvu.

Nadgrobna ploča Mihailu Summi

Zapisujući, za osječke franjevce, najznačajnija zbivanja koja su se dogodila tijekom 1778. kroničar franjevačkog ljetopisa naznačio je za srpanj te godine sljedeću crticu: (donosimo je djelomice u hrvatskom prijevodu jer je ljetopis pisan latinskim jezikom, tada službenim na području Austrijskog Carstva kojemu je pripadala i Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija) „Ovoga mjeseca g. Mihael Summa, nećak pokojnog skopskog nadbiskupa Mihaela Summe, podigao je u franjevačkoj crkvi sv. Križa u Tvrđi iznad Summinog groba nadgrobni kameni spomenik iz crnog mramora kojeg je uokvirio alabastrom (bijelim mramorom). Na spomeniku je zlatnim slovima napisan epitaf: „Hic iacet carus omnibus pontifex Michael Summa, archiepiscopus Scopiensis et totius regni Serbiae administrator, qui primam aspectum lucem MDCXCV, sacerdotio addictus annis LIX, pontificalibus functus an: XLVIII, et vivere pertaesus iam vitae miseras noluit MDCCLXXVII, XII. Kal. Dec. Sta hinc ora civis, quia et tibi, si non praefuit, profuit.“ (Ovdje leži svima drag veliki svećenik Mihael Summa, nadbiskup skopski i administrator cijelog srpskog kraljevstva, koji se rodio 1695., svećenik je bio 59 godina, biskup 48 godina. Budući da nije više želio živjeti ovim bijednim životom umro je XII. kalenda prosinca 1777. godine. Stani ovdje i pomoli se, građanine, jer je bio i tebi koristan, ako ti i nije bio na čelu.)

(Nadbiskup ostrogonski i ugarski primas Nikola Csaky imenovao je franjevca Mihaela Summu, skopskog nadbiskupa, svojim sufraganom i vikarom za grad Osijek. Summa je bio 34 godine biskup osječke Tvrđe. Dugo godina obnašao je dužnost i biskupa Ostrogonske nadbiskupije kojoj je pripadala i osječka Tvrđa.)

Osječki mladomisnik, franjevac

Osječanin Bartol Čordašić, vrlo darovit mladić, „željan nauke stupio je u osječki franjevački samostan gdje je učio mudroslovlje“ (filozofiju). Budući da je 9. studenoga 1777. bivše isusovačko sveučilište premješteno iz slovačkoga grada Trnave u mađarski Budim osječki su franjevci poslali Bartola Čordašića „da temeljito izuči mudroslovlje“. Dvije godine potom položio je Čordašić na budimskom sveučilištu „stroge ispite te polučio čast doktora mudroslovlja“. Ubrzo je Čordašić zaređen za svećenika i vratio se u rodni grad. U franjevačkoj crkvi sv. Križa u Tvrđi služio je 22. kolovoza 1779. prvu svetu misu, tj. mladu misu. (Prva misa novozaređenog prezbitera najčešće je u rodnoj župi. Asistira mu stariji svećenik – kum (presbyter assistens), obično mjesni župnik ili tko drugi po mladomisnikovoj želji. Na kraju mise mladomisnik podjeljuje svoj mladomisnički blagoslov.)

Prva svečana pjevana misa u kapeli Malog Isusa

Na 17. nedjelju nakon Duhova – 23. rujna 1773. – služio je u novoj kapeli Malog Isusa ili Božića o. Josip Pavišević prvu svečanu pjevanu misu „s glazbom franjevačkih redovnika“. Kapela je 1770. prigradna uz kor sa sjeverne strane crkve sv. Križa, tj. uz glavna ulazna vrata; veličine je 380x300 cm s jednim prozorom prema ulici i s jednim prozorom „na istok prema sakristiji“. Po zapisu kroničara franjevačkog ljetopisa „za unutarnji ukras ove kapelice potrošili su franjevci 159 forinti i 50 novčića. Od toga je 10 forinti dobio rezbar koji je drvene dijelove za oltar (jaslice) sastavio. Franjevci dadoše oltar bogato pozlatiti. Samo zlato stajalo je 28 forinti i 42 novčića, dok je pozlata za svoj umjetnički rad dobio 60 forinti. Sve stijene u kapelici dadoše franjevci lijepo obojiti. Oni su kupili boje za 20 forinti i 48 novčića, a slikar je za svoj rad dobio 40 forinti. Za kapelu je od srca gospođa Gertruda, udovica Karla Plachta, majstora-voditelja tesara carskih utvrđenja, darivala 100 forinti milostinje da se djelomice pokriju troškovi za uređenje kapelice“. (Ta je kapela po zapisu franjevca Paškala Cvekana „u novije vrijeme pretvorena u kapelu Lurske Gospe i napravljena je lurska spilja i u njoj je Bezgrešna Djevica“.)

Svečani blagoslov za povratak

U prvoj polovici 18. stoljeća u osječkom samostanu, prosvjetnom i kulturnom središtu ondašnje Slavonije, boravilo je više od 40 franjevac. Razdoblje cvata djelovanja franjevac u Osijeku prestaje u doba jozefinskih reformi. Osječki su se franjevci 16. lipnja 1786., po zapisu kroničara Franjevačkog ljetopisa, „počeli preseljavati iz samostana u rezidenciju dokinutih isusovaca“. Samostan su morali prepustiti vojnim vlastima za oružanu i preseliti se u isusovačku rezidenciju uz župnu crkvu sv. Mihaela arkandela na Jezuitskom trgu (današnjem Trgu Jurja Križanića). Budući da su zadržali svoju samostansku crkvu Sv. Križa bila su stalna nastojanja da se k njoj vrate. Upornim stoljetnim traženjima, spletom sretnih okolnosti i posebno zdušnim zalaganjem o. Kerubina Posavca, osječkog poglavara, dobivena je od vojnih vlasti 11. srpnja 1938. vojna zgrada uz sjeverni zid crkve Sv. Križa „kao zamjena za zgradu na Jezuitskom trgu, gdje su franjevci stanovali od 1786. godine“. Preseljenje u taj novi samostan počelo je 18. rujna te godine. U potonjih 10 dana vojska je „sa 4 kola preseljavala stvari“. Franjevci su „prvi objed i večeru u novo otvorenoj samostanskoj zgradi imali 28. rujna.“ Dugo očekivan povratak obilježen je, nakon punih 148 godina izbjavanja „svečanim blagoslovom „novog“ samostana koji je obavio 23. listopada 1938. bosansko-đakovački biskup dr. Antun Akšamović“.

Posveta slike Nikole Tavelića u franjevačkoj crkvi

Po odredbi hrvatskih biskupa u katoličkim župama diljem Hrvatske proslavljao se 14. studenog 1937., po prvi put, dan blaženoga Nikole Tavelića, hrvatskog franjevca, mučenika Kristovog u Jeruzalemu. Budući da je jedino franjevačka crkva u Osijeku te godine posvetila sliku blaženog mučenika, izrađenu u Zagrebu novcem od milodara Osječana, pozivala je proglasom sva osječka hrvatska kulturna društva da na dan blaženika nazoče toj proslavi.

U nedjelju, 14. studenoga te godine, u 9.00 sati u crkvi sv. Antuna u Tvrđi blagoslovljena je velika slika blaženog Nikole Tavelića. Nakon što je u procesiji slika prenesena na oltar slavljena je služba Božja, a u propovijedi su izrečene prigodne riječi o blaženom mučeniku. Pod misom je pjevao zbor Strossmayerovog internata vođen č. s. Rafaelom. Pridržavajući se naredbe bosansko-đakovačkog i srijemskog biskupa Antuna dr. Akšamovića toga se dana častio blaženi Nikola Tavelić i u sve tri osječke župe – u Gornjem gradu misu je predvodio preč. župnik Pavić, u Tvrđi preč. župnik i dekan Besetzky, a u Donjem gradu vlč. prof. Schmidt.

Postavljanje Gospinog kipa na glavni oltar

Tijekom 1752. učinjeni su veliki zahvati u unutrašnjosti crkve sv. Križa. Oltari sv. Antuna i sv. Ane neznatno su uvučeni prema crkvi; ispod kora, s desne strane, izgrađen je oltar sv. Didaka, a na lijevu stranu crkve prenesen je oltar Malog Isusa ili Rođenja. Veliki oltar pomaknut je prema svodu svetišta da se, po zapisu kroničara Franjevačkog samostana u Osijeku, „stvori veći prostor koji je dijelom preinačen tako da nije postavljen Sv. Kapistran, koji se nalazio iznad križa, budući da arkada u svetištu nije tako visoka kao ondje gdje je prije stajao“. Stoga je odlukom franjevačkog provincijala, s oltara na južnoj strani crkve sv. Križa, premješten na veliki oltar čudotvorni kip Blažene Djevice Marije. Izmještanje kipa u crkvi sv. Antuna, kako su Osječani od milja zvali franjevačku crkvu u Tvrđi, obavio je 8. prosinca 1752. u 20.00 sati, uz veliku asistenciju, fra Ivan Velikanović. (Kip Blažene Djevice Marije, danas poznate Gospe Osječke, prenio je u Osijek 1703. Henrik Bena iz mađarskog Đuda, mjesta nedaleko od Šikloša.)